

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ В УКРАЇНІ

Парламентські вибори 2012 року мали дати відповідь на декілька важливих запитань, пов'язаних з майбутнім суспільно-політичним розвитком України. По-перше, який в майбутньому буде формат української партійної системи. По-друге, чи зможе партія регіонів стати домінуючою партією в українському соціумі. В даному аспекті слід врахувати те, що лідер партії отримав перемогу на президентських виборах 2009 р., а Партія регіонів пізніше на місцевих виборах 2010 року. Відповіді на поставлені запитання в кінцевому результаті дозволять визначитися з майбутнім вектором розвитку української держави загалом.

Саме тому підготовка до виборів почалася задовго до їх початку з прийняття закону про вибори. Парламентські вибори 2012 р. як і всі попередні знову відбулися за новим законом. Закон про вибори був підтриманий 17 листопада 2011 року у Верховній Раді більшістю голосів. За нього проголосувала як провладна Партія регіонів, так і опозиційні партії. І це природно, оскільки вони створювали умови для майбутніх виборів, а відповідно і преференції для себе.

Законом була запроваджена змішана система виборів: 225 депутатів обираються за закритими партійними списками, 225 – в одномандатних мажоритарних виборчих округах. Така норма суперечить рекомендаціям Венеціанської комісії, яка пропонувала запровадити вибори за відкритими партійними списками. В той же час така норма закону дозволяє провладній партії формувати більшість у Верховній Раді із кандидатів-самовисуванців.

По-друге, ліквідовано інститут партійних блоків та встановлено 5 % виборчий бар'єр. Це означає, що невеликі опозиційні партії можуть розраховувати на входження до парламенту лише через мажоритарні округи. Інший шлях проходження до ВРУ представників невеликих опозиційних партій – включення їх членів до виборчого списку великих партій. Ці норми закону сприяють проходженню до парламенту великих партій. В той же час вони спонукають до об'єднання малі політичні партії, що в майбутньому повинно привести до структурування партійного простору.

Запровадження змішаної виборчої системи закритих списків з 5 % виборчим бар'єром дало можливість експертам говорити про перемогу Партії регіонів ще задовго до виборів. Як покажуть результати виборів саме так і сталося.

Що ж до інших новел виборчого законодавства, то слід зупинитись на наступних: скасування голосування проти всіх, встановлення більш жорстких норм для голосування вдома, визначення грошової застави, відсутність максимальної межі виборчих фондів, нові вимоги щодо розповсюдження інформації про опитування виборців тощо [8; 17].

Отже, Закон про вибори депутатів ВР України, прийнятий 17 листопада 2011 року має ряд позитивних характеристик і в той же час ряд процедурних норм, які вигідні виключно великим партіям, і перш за все Партії регіонів. До таких норм Закону слід віднести: його змішаний характер, 5 відсотковий загороджувальний бар'єр, заборона приймати участі у виборах партійним блокам, формула розподілу депутатських мандатів Т. Хейра, закриті партійні списки, величина виборчої застави тощо.

Структурування політичного простору України напередодні парламентських виборів 28 жовтня 2012 року. Після завершення президентських виборів 2009 та місцевих виборів 2010 року і поразки в них опозиційних сил, останніми були зроблені правильні висновки про необхідність об'єднання. І розпочалось таке об'єднання створенням Комітету опору диктатурі. Комітет опору диктатурі (КОД) – політичне об'єднання, яке було утворене 5 серпня 2011 року і до складу якого увійшли парламентські й опозиційні на той час політичні партії «За Україну!», ВО «Свобода», ВО «Громадянська позиція», ВО «Батьківщина», ПП «Фронт Змін», Партія захисників Вітчизни, Європейська партія України, КУН, НРУ, УСДП ПП «Наша Україна», ПП «Народна самооборона», УНП, ПП «Пора», ПРП, РХП, Українська партія та інші. Члени об'єднання підписали Меморандум про узгодження спільних опозиційних дій і недопущення політичних репресій в Україні. Одноставності в діях лідерів політичних сил, які утворили КОД

не було. Навіть більше того, після прийняття Закону про вибори (17 листопада 2012) лідер ВО «Громадянська позиція» А. Гриценко, заявив про вихід з Комітету. Аналогічну заяву зробив і лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок. Але незважаючи на суперечності 22 січня 2012 року в День Соборності і Свободи опозиція підписала угоду про спільні дії. В угоді йшлося про завоювання більшості в парламенті за результатами виборів 28 жовтня 2012 року. Йдеться про те, що політичні партії, які підписали угоду домовилися не конкурувати на виборах в мажоритарних округах, а діяти за принципом «один округ – один кандидат від опозиції» [17].

Але так не сталося, тому що ПП «УДАР» (В. Кличко), ВО «Свобода» (О. Тягнибок) вирішили брати участь у виборах окремо. І як покажуть результати виборів це було правильне рішення. Об'єднана опозиція була представлена ВО «Батьківщина». 23 квітня ВО «Батьківщина» і ПП «Фронт змін» підписали Декларацію єдності для перемоги на парламентських виборах. 15 червня був підписаний документ щодо входження до Об'єднаної опозиції ВО «Громадянська позиція» А. Гриценка. Всього до складу Об'єднаної опозиції, яка спільно йде на парламентські вибори 2012 року увійшло 6 партій: ВО «Батьківщина», ПП «Фронт змін», НРУ, ПП «Народна самооборона», ПП «За Україну», ПП «Реформи і порядок».

Того ж 15 червня прес-служба ВО «Батьківщини» повідомили про виключення зі складу КОД ПП «Наша Україна» за «систематичні порушення рішень КОДу та співпрацю з режимом В. Януковича».

Відтак ПП «Наша Україна» почала шукати собі союзників для участі у виборах. І вже 7 липня у будинку вчителів у Києві політичні партії «Наша Україна», Українська народна партія та Конгрес українських націоналістів підписали декларацію про об'єднання. До декларації також приєдналось понад 30 громадських організацій, серед них «Просвіта», «Меморіал», Союз офіцерів України, інші молодіжні, громадські організації патріотичного спрямування. В декларації наголошується, що крім спільної участі у виборах, партії ставлять за мету формування єдиної української політичної сили. Нове політичне об'єднання правих політичних сил зберегло назву партії «Наша Україна». Раніше із переговорів про об'єднання вийшла партія П. Жебрівського Українська платформа «Собор».

Спостерігаючи за об'єднанням опозиційних сил рішення про об'єднання з Партією регіонів прийняла на своєму з'їзді ПП «Трудова Україна» (С. Тігіпка). Слід відразу констатувати, що таке об'єднання суттєво підсилило потенціал Партії регіонів напередодні парламентських виборів. Тривалий час в ЗМК йшлося про об'єднанчі перемовини Партії регіонів і ПП «Єдиний центр», але об'єднання не відбулося з декількох причин. Перш за все небажання очільника партії В. Балого залишитись без власної партійної організації. Приклад С. Тігіпка є в цьому відношенні досить повчальним. По-друге, партія має власну структуру і вплив лише в Закарпатській області, електоральний потенціал якої незначний, а голосування виборців є прогнозованим і толерантним. По-третє, закарпатські регіонали також проти об'єднання через страх втратити вплив у регіоні.

Отже, головними суб'єктами виборчого процесу 2012 були наступні політичні партії: Партія регіонів, ВО «Батьківщина» (Об'єднана опозиція), ПП «УДАР», ВО «Свобода», Комуністична партія України

Загалом участь у виборчому процесі взяли 87 партій. 22 політичні партії зареєстрували свої списки. Напередодні виборів Українська платформа «Собор» відмовилась приймати участь у виборах. Таким чином, до виборчого бюлетеня була внесена 21 партія. Всього ЦВК зареєстровано 5207 кандидатів, з них за партійними списками 2554, в одномандатних округах 2653 (само висуванців 1151, висунуто політичними партіями 1502) [16].

Загалом за партії, які подолали виборчий бар'єр було подано 18991017 голосів виборців. За партії, які не подолали виборчий бар'єр було подано 1806189 голосів виборців. Виборча квота становила 84404. Відтак, 17 депутатських мандатів залишилось не розподіленими (1806189/84404) і в результаті перерозподілу їх отримали ті політичні сили, які подолали виборчий бар'єр. Загалом же можна зробити висновок, що український виборець чітко ідентифікував себе з певними політичними силами, а відтак політичні фантоми успіху на виборах уже вкотре не мали.

З 21 політичної партії, які брали участь у виборах, 16 завідомо не могли подолати 5 % бар'єр виборців. Їх кампанія була невиразною і непомітною. В той же час ці партії внесли виборчу заставу у розмірі 2 млн. грн. Відтак логічним є запитання навіщо вони брали участь у

виборах [22].

По-перше, ряд партій в результаті жеребкування отримали велику кількість місць у ОВК: ЛПУ – 219 місць, ПП «Русь єдина» – 225, ПП «Руська єдність» – 221, ПП «Руський блок» – 223, ПП «Союз анархістів України» – 220 і т. д. В такий спосіб партія влади формувала «ручні окружні комісії» для остаточного підрахунку голосів виборців. Прості математичні підрахунки свідчать, що, укомплектувавши ОВК представниками маргінальних, але підконтрольних партій, регіонали здобули більшість практично у всіх окружних виборчих комісіях [22].

По-друге, іншим завданням таких партій було відтягування голосів у опозиційних партій. Перш за все, це такі псевдоопозиційні партії, як ПП «Україно – Вперед!» та ПП «Наша Україна», які в сумі набрали 2, 68 % голосів виборців. Загалом же аутсайтери виборчої кампанії набрали 6, 81 % (1 398 169) голосів виборців.

11 листопада згідно чинного законодавства ЦВК оприлюднила результати парламентських виборів 2012. Обрано було 445 народних депутатів. Партія регіонів – 185 депутатів, ВО «Батьківщина» – 101, Удар – 40, ВО Свобода – 37, КПУ – 32, ПП «Єц» – 3, Народна партія – 2, ПП «Союз» – 1, Радикальна партія О. Ляшка – 1, самовисуванці – 43. Іще у 5 мажоритарних округах (94, 132, 194, 197, 223) ЦВК визнала вибори недійсними через численні порушення при підрахунку голосів. ВР України рекомендувала ЦВК провести у вказаних округах повторні вибори.

Зовсім іншим були б результати виборів, як би вони відбувалися на пропорційній основі: Партія регіонів і КПУ – 144 і 64 місця відповідно, опозиція (ВО «Батьківщина», ПП «УДАР», ВО «Свобода») – 242 (більшість) (Див. Табл 1) [9; 16].

Таблиця 1

Результати виборів до ВР України 2012 р.

Назва партії / результат	Загальнодерж. виборчий округ мандати/ відсотки	Одномандатні виборчі округи	Всього депутат. мандатів	К-ть мандатів за умови пропорц. виб. сист. з 5 % виб. бар'єром
Партія регіонів	72 (30 %,)	113	185	144
ВО «Батьківщина»	62 (25, 54 %)	39	101	124
ПП «УДАР»	34 (13,96 %)	6	40	68
КПУ	32 (13, 18 %)	–	32	64
ВО «Свобода»	25 (10, 44 %)	12	37	50
ПП «Єдиний центр»	–	3	3	–
Народна партія	–	2	2	–
ПП «Союз»	–	1	1	–
Радикальна партія О. Ляшка	–	1	1	–
Самовисуванці	–	43	43	–

Якщо говорити про регіональний зріз, то можна зробити такий висновок: Партія регіонів перемогла у 9 областях, АРК і Севастополі, а ВО «Батьківщина» (Об'єднана опозиція) в 15 областях та м. Київ. Як і на попередніх виборах Схід та Південь голосував за Партію регіонів, Захід і Центр за – ВО «Батьківщина». В той же час за результатами виборів можна спостерігати взаємопроникнення Партії регіонів на Захід, а ВО «Батьківщина», ПП «Удар», ВО «Свобода» – на Схід (Див. Табл. 2) [9; 16].

Отже, соціокультурне розмежування на Схід та Захід, яке має об'єктивний та історично обумовлений характер, і надалі залишається домінуючим у структуруванні партійної системи України, про що яскраво засвідчують результати виборів. Але слід констатувати той факт, що ВО «Батьківщина», ПП «Удар», ВО «Свобода» набрали значну кількість голосів на Сході, а Партія регіонів – на Заході. Йдеться про позитивну тенденцію формування загальнонаціональної підтримки політичних партій.

Вибори показали, що суспільство потребує третьої політичної сили. Оскільки ті, хто розчарувались у правлячій партії голосували за комуністів, а ті що у ВО «Батьківщина», – за

ПП «УДАР» і ВО «Свобода». ВО «Свобода» залишилась єдиною ідеологічною політичною силою причому націонал патріотичного спрямування. Її високий рейтинг – це результат як антиукраїнської політики Партії регіонів (Харківські угоди, підписані з Росією 21 квітня 2010 р., Закон «Про засади державної мовної політики», прийнятий 5 червня 2012 р. та ін.) радикалізації суспільних настроїв, так і кропіткою багаторічної роботи у міжвиборчий період у всіх регіонах України.

Таблиця 2

Лідерство політичних партій за результатами голосування в загальнодержавному окрузі в регіонах України

Назва партія	Лідерство за результатами голосування в загальнодержавному виборчому окрузі
Партія регіонів	Автономна республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська (всього 9) області, м. Севастополь.
ВО «Батьківщина»	Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області (всього 15), м. Київ

Програла опозиція мажоритарні округи, отримавши 60 із 225 мандатів. Головна причина – ПП «Удар» відмовилася знімати своїх кандидатів, мотивуючи це тим, що за результатами соціологічного дослідження, проведеного на їх замовлення, рейтинг кандидатів ПП «Удар» був вищим, ніж у їх союзників. Практика показала зовсім інакший результат. За підрахунками аналітиків журналу «Тиждень», опозиція втратила 22 мажоритарні мандати через розпорошення голосів виборців: Вінницька обл. – 11, 14 округи; Волинська – 20, 21; Житомирська – 66; Закарпатська – 68; Запорізька – 82; Івано-Франківська – 87; Київ – 90, 96; Кіровоградська – 100, 101, 102; Миколаївська – 132; Рівненська – 155; Херсонська – 184; Хмельницька – 188, 190, 191, 193; Черкаська – 197, 199. Це свідчить про не до кінця узгоджені дії опозиції [11]. В той же час, не зважаючи на неузгодженість дій опозиції, не конструктивність гасел на кшалт «Ми їх зупинемо», ВО «Батьківщина» і ВО «Свобода» зуміли нав'язати свій порядок денний виборчої кампанії. Зводився він до боротьби «добра» і «зла». Вибір, таким чином, був абсолютно спрощений. Опозиції вдалося це зробити, хоча в таку схему не вписувався В. Кличко, який жодного разу не виступив з критикою президента.

Вибори засвідчили неусталеність партійних уподобань виборців. Якщо підрахувати індекс Педерсена, то для України після парламентських виборів 2012 р. він становить 30,6. Стабільними вважаються партійні системи, які мають індекс Педерсена до 15. Інший емпіричний показник, який характеризує формат партійних систем – це індекс ефективної кількості парламентських партій. За результатами виборів 2012 р. він становить 4,5. В 2007 р. він мав значення 3,3. Динаміка зростання індексу ($4,5 / 3,3 = 1,3$) показує про збільшення ефективної кількості парламентських партій, це по-перше. І, по-друге, індекс ЕКПП (4,5) вказує на відсутність домінуючої партії. Таким чином, можна говорити про наявність в Україні тенденції до формування двоблокової партійної системи.

Головний же висновок виборчої кампанії 2012 р. є такий: в Україні залишається недовірливим цивілізований механізм оновлення вищого представницького органу влади відповідно до суспільних настроїв у державі, що є характерною ознакою так званої електоральної демократії.

А. Гросс, який очолював місію спостерігачів ПАРЕ, взагалі сказав, що парламентські вибори засвідчили тенденцію до нарощення авторитаризму в Україні, оскільки олігархи і гроші мають ще більше влади в Україні, ніж у 2002 р. Вони повністю контролюють державну сферу, а прийняття нового виборчого закону ще більше посилює їх вплив.

Організація та результати парламентських виборів на Закарпатті. Вибори в Закарпатській області мають свою регіональну специфіку, що зумовлюється історичними традиціями електорального вибору, географічними чинниками, соціально-демографічними факторами та специфікою формування регіональної партійної структури. В даному аспекті вдалими, на думку автора є порівняння Закарпаття з Україною загалом, де: 1) Рахівський та Міжгірський р-ни

мають проукраїнські політичні вподобання та асоціюються з Західним регіоном України; 2) Тячівський, Хустський, Великоберезнянський, Перечинський та Воловецький р-ни лояльні до провладної партії та мають проросійський світогляд, відображають Східний регіон країни; 3) Мукачівський, Іршавський, Виноградівський та Свалявський р-ни – найбільш прихильні до регіональних лідерів, відображають Центральну Україну; 4) Ужгородський р-н – є своєрідним відображенням столиці, оскільки характеризується плюралістичним волевиявленням і схильністю до підтримки патріотичних сил; 5) Бергівський р-н – місце компактного проживання угорської національної меншини, що підтримують лідерів угорських партій («КМКС»-ПУУ та ДПУУ), фактично віддзеркалює електоральну специфіку Криму. І хоча таке порівняння є умовним, воно дає можливість зрозуміти чому Закарпаття, яке належить до Західного регіону голосує дещо по-іншому [1, с. 20 – 24; 18, с. 81].

Враховуючи вище вказані характеристики районів, переформування одномандатних округів 2002 р. відповідно до нового законодавства (яке не врегулювало конкретні правила при формуванні округів) значно змінило принципи ведення виборчої кампанії політичних партій. Єдиним цілісним округом залишився Ужгородський, а всі інші були розділені на 2-3 частини. Через те, що наш край є багатонаціональним, радикальні партії ніколи не користувалися популярністю. Важко уявити, щоб населення, яке окрім українців складається ще з угорців, румунів, словаків, чехів, ромів і т.д. змогло згуртуватися навколо таких крайніх ідеологій як націоналізм (ВО «Свобода») чи комунізм (КПУ). Відомий японський дослідник К. Мацузато, який в 90-х роках проводив дослідження в області, охарактеризував ментальність закарпатців як «парафіяльний інтернаціоналізм». При такій характеристиці значення мають поняття «закарпатець» – «незакарпатець» незалежно від національності. Тому успіх «чужаків» в політичній (електоральній сфері) представляється можливим тільки за всебічної підтримки місцевої еліти [1, с. 20 – 24; 18, с. 81].

9 квітня під головуванням В. Шаповала відбулося засідання Центральної виборчої комісії, на якому вона встановила кількість одномандатних виборчих округів. Відповідно до відомостей Державного реєстру виборців кількість виборців станом на 9 квітня 2012 року становить 36 253 147 (Закарпатській області – 960 018). Орієнтовна середня кількість виборців в одномандатному виборчому окрузі становить 161 125 (визначається шляхом ділення кількості виборців на кількість одномандатних виборчих округів – 225). Відтак у Закарпатській області ЦВК затвердила 6 виборчих округів. Для порівняння у Донецькій – 21, Дніпропетровській – 17, Харківській – 14.

28 квітня стали відомі межі шістьох одномандатних округів по Закарпатській області. Як виявилось, вони були сформовані таким чином, що ніхто з експертів не міг пояснити яким принципом керувалися при встановленні їх меж. Після затвердження меж округів в Ужгороді відбулася прес-конференція з цього приводу в якій взяли участь В. Чубірко (ПП «Єдиний Центр»), В. Лунченко (ПП «Фронту змін»), В. Брензович (КМКС – ПУУ), та соціолог Ф. Шандор. Всі вони акцентували увагу на наступних недоречностях при нарізці округів: а) відсутність угорського округу, який включав би місця компактного проживання угорців; б) Великоберезнянський і Перечинський райони, які розташовані в Ужанській долині не повинні бути в одному окрузі з верховинськими районами; в) Мукачево і Мукачівський район розділені по різних округах; г) 70 виборчий округ включає 5 районів області та інші [6; 14; 19].

Таким чином, нарізка виборчих округів у Закарпатті виглядає наступним чином:

Одномандатний виборчий округ № 68. Центр – місто Ужгород. Межі: міста Ужгород, Чоп, Ужгородський район. Кількість виборців – 159 208.

Одномандатний виборчий округ № 69. Центр – місто Мукачеве. Межі: місто Мукачеве, частина Берегівського, Іршавського, Мукачівського районів. Кількість виборців – 160 169.

Одномандатний виборчий округ № 70. Центр – місто Свалява. Межі: Великоберезнянський, Воловецький, Міжгірський, Перечинський, Свалявський райони, частина Мукачівського району. Кількість виборців – 166 422.

Одномандатний виборчий округ № 71. Центр – місто Хуст. Межі: місто Хуст, Хустський район, частина Іршавського, Тячівського районів. Кількість виборців – 154 245.

Одномандатний виборчий округ № 72. Центр – місто Тячів. Межі: Рахівський район, частина Тячівського району. Кількість виборців – 173 489.

Одномандатний виборчий округ № 73. Центр – місто Виноградів. Межі: місто Берегове,

Виноградівський район, частина Берегівського, Іршавського районів. Кількість виборців – 147 026 [5; 6].

Явка виборців в Закарпатській області залишилась традиційно однією з найнижчих по Україні – 51,61 %. На позачергових виборах 2007 року явка становила – 47,61%. На місцевих виборах 2010 року участь у виборах взяло 54,8 % виборців [16].

Загалом така низька явка по області пояснюється високим рівнем трудової міграції (населення Тячівського та Міжгірського району переважно працює в Росії, а мешканці Виноградівського та Берегівського районів в країнах Європи) та природними умовами в гірських районах. За останніми даними більше 250 тис. закарпатців працюють за кордом.

Результати парламентських виборів на Закарпатті в рамках пропорційної складової практично відображали результати парламентських виборів по Україні загалом. П'ятивідсотковий бар'єр голосів виборців подолали наступні п'ять політичних партій: Партія регіонів, ВО «Батьківщина», ПП «Удар», ВО «Свобода», КПУ. Значно менше голосів (у два з половиною рази) у порівнянні з загальнонаціональними результатами отримала КПУ (Див. Табл. 3) [4; 16].

Таблиця 3

Політична партія	Закарпатська область	Україна
ПР	30,07%	30%
ВО «Батьківщина»	24,47%	25,54%
ПП «УДАР»	20,67%	13,96%
ВО «Свобода»	8,45%	10,44%
КПУ	5,19%	13,18%

Найбільшу підтримку в області отримали центристські партії: Партія регіонів, ВО «Батьківщина», ПП «Удар», ПП «Єдиний центр» (мажоритарна складова). Вперше на Закарпатті прохідний бар'єр подолали відразу дві крайні партії – КПУ (ліва) та ВО «Свобода» (права). КПУ прохідний бар'єр долала останній раз в Закарпатті на парламентських виборах 1998 р. Перемога крайніх партій свідчить, по-перше, про певну радикалізацію суспільних настроїв, і, по-друге, про зниження впливу на виборців по різних причинах опозиційних та провладних партій.

Характерна особливість виборів на Закарпатті – наявність трьох практично «регіональних партій», які мають суттєвий вплив на волевиявлення електорату, про що свідчать результати попередніх виборів: ПП «Єдиний центр», Демократична партія угорців України та Партія угорців України (ТУКЗ). Жодна з цих партій не зареєструвала власних партійних списків, відтак вела боротьбу за депутатські мандати у мажоритарних округах. З вказаних партій позицію зайняла тільки ДПУУ, яка підтримала Партію регіонів. Її очільник, мер м. Берегове, отримав прохідне місце у партійному списку Партії регіонів і на протязі виборчої кампанії його партійна структура і він особисто працювали на підтримку Партії регіонів та кандидатів від партії у мажоритарних округах (особливо відчутною така підтримка була в Виноградівському окрузі, де перемогу отримав І. Бушко) [7]. ПУУ – ТУКЗ та ПП «ЄЦ» офіційно не підтримали жодну з політичних партій, які були зареєстровані ЦВК.

Іншим «електоральним феноменом» Закарпаття являється наявність двох опозицій – ВО «Батьківщина» та ПП «ЄЦ», але на відміну від інших регіонів в нашому краї агітаційна кампанія ні ВО «Батьківщини», ні ПП «ЄЦ» не мали яскраво вираженого характеру. В той же час інші аналітики говорять про наявність в області двох провладних партій: ПР та ПП «ЄЦ» [3].

Отже, маючи найбільший електоральний потенціал перемогу на виборах за партійними списками отримала Партія регіонів.

Як уже відмічалось виборча кампанія ВО «Батьківщини» (Об'єднаної опозиції) була невиразною, не структурованою. За всю передвиборчу кампанію так і не стало зрозумілим хто являється лідером партії, чи то А. Яценюк, чи А. Гриценко чи будь хто інший хто входить до складу Об'єднана опозиція (ОО). Аналогічна ситуація склалась і в області, де також було не зрозуміло хто є лідером Об'єднаної опозиції О. Кеменяш чи В. Лунченко (лідер ПП «Фронт змін»), який очолив виборчий штаб ОО).

Успіх ПП «УДАР» можна пояснити не тільки досить яскравою і добре побудованою

виборчої кампанією, а й тим, що дану політичну силу до кінця виборчих перегонів не сприймали як серйозного суперника провідні політичні партії. До того часу коли рейтингові соціологічні дослідження не почали показувати перевагу ПП «УДАР» не тільки по деяким багатомандатним округам, а й по одномандатним теж, жодної антиагітації проти неї не проводилося. ПР, як відверто конкуруюча партія, ближче до кінця виборів почала запускати по телебаченню ролики типу «Україні потрібні професіонали, а не спортсмени...» [23].

Несподіванкою стало стрімке зростання рейтингу ВО «Свободи» та КПУ, особливо на Закарпатті, де країні партій ніколи не користувалися популярністю. Націоналістична партія, скоріше піднялася на патріотичних закликах на фоні бездіяльності влади, утримуючи свій стабільний електорат, і значною мірою заволоділа голосами невизначеного електорату, який обирав за принципом «аби тільки не пройшли знову старі партії» [2]. КПУ у порівнянні з минулими виборами вирізнялась досить масштабною агітаційною кампанією, що знову ж таки тягне за собою питання про фінансування, але питання про відношення до партії влади й не виникало через те, що КПУ відверто заявляла про можливу співпрацю з ПР у парламенті у разі проходження 5% бар'єру.

В результаті «нарізки» виборчих округів угорська національна меншина, практично позбулася права мати власного представника у законодавчому органі, оскільки створений у 2002 р. «берегівський округ» був розділений на 2 частини. Це була основна причина невиразної участі у виборах угорських партій. Таким чином, «КМКС»-ПУУ була змушена виставити не одного кандидата, а двох, по розділеному берегівському округу – Гулачі Г. (ОВО № 69) та Ковача М. (ОВО № 73). Дане рішення ЦВК було несподіванкою, якщо згадати, що ще в лютому навпаки йшла мова про створення єдиного «Притисянського округу», який би представляв виключно угорську національну меншину. До нього мали ввійти угорськомовні населені пункти Ужгородського, Мукачівського, Берегівського та Виноградівського районів. Такого районування так і не сталося, внаслідок чого ні один з двох представлених кандидатів від КМКС не зміг отримати мандату. В той же час при умові збереженні меж берегівського округу 2002 р. перемогу міг би отримати один з лідерів угорських партій [12; 13].

Загалом, парламентські вибори 2012 р. мали схоже політичне забарвлення з парламентськими виборами 2002 р., навіть не враховуючи аналогічність виборчої системи. Боротьба між партійними угрупованнями в 2002 р. велася так само між партією влади, яка схилялася до співпраці зі східними партнерами, та опозицією, яка мала прозахідні політичні еподебаня. З опозицією в той час асоціювалася ПП «Наша Україна». Самі вибори 2002 р. також були своєрідною передумовою до майбутніх президентських виборів [15].

Не дивлячись на всі вище перераховані партійно-політичні вподобання електорату та вказані характеристики результатів виборів, можна зробити основний висновок – проведені парламентські вибори основоположно не змінили пріоритетне розташування партійно-політичних сил краю

Мажоритарна складова парламентських виборів на Закарпатті. У всіх шести одномандатних округах області своїх кандидатів висунули: ПР (отримала першість у трьох округах), ПП «УДАР», Об'єднана опозиція та КПУ; ПП «ЄЦ» висунула кандидатів по 4 округах (здобула перемогу у двох). ВО «Свобода» висунула свого кандидата тільки по одному виборчому округу. Ні одна з опозиційних партій загальноукраїнського значення не змогла отримати мандат по мажоритарній складовій в області.

За мажоритарним округам до ВР України від Закарпаття пройшли: – 68 округ. З результатом 31, 14% В. Ковач випередив свого опонента С. Ратушняка (19, 51 %). В цьому окрузі Об'єднана опозиція не змогла висунути єдиного кандидата, відтак її голоси були розпорошені між трьома кандидатами (А. Сербайло (ВО «Батьківщина») – 12, 07 %, П. Чучка (ВО «Батьківщина») – 16, 8 %), Р. Буланов (ПП «Удар») – 6, 62 %. Разом понад 35 % голосів виборців). В результаті вибори нею були програєні.

– 69 округ. Перемогу отримав В. Балоба, набравши 49, 42 % голосів. Друге місце у В. Шутка (Партія регіонів) – 14, 20 %. Соціологічні служби друге місце пророкували З. Лендьелу (мер м. Мукачева). Відтак результат В. Шутка показав неоднозначні тенденції волевиявлення електорату в даному окрузі.

– 70 округ. Територіально цей округ був найбільшим, але у виборчій кампанії взяло участь всього троє кандидатів. На початку виборчої кампанії було зареєстровано шестеро

кандидатів. Така кількість кандидатів по округу була зафіксованою найменшою в Україні. Першим зняв свою кандидатуру самовисуванець М. Вегеш на користь представника від Об'єднаної опозиції О. Кеменяша. Наступним зняв свою кандидатуру С. Аржевітін, який балотувався як самовисуванець, але раніше асоціювався з партією ПП «НУ». Незрозумілим, без всяких пояснень із зникненням невідомо куди було зняття представника від ПП «Удар» О. Кічковського. Після повернення О. Кічковський так нічого і не сказав про своє рішення.

Таким чином, боротьба за мандат у даному округу велася між кандидатом від опозиції – О. Кеменяшем, та кандидатом від ПР – М. Ланьо. Кандидат від КПУ – В. Алексій шансів на перемогу не мав ніяких. За результатами виборів безперечною перемогою здобув М. Ланьо – 60,2% голосів, Друге місце посів О. Кеменяш з результатом 36,07%, О. Алексій отримав рівень підтримки – 3,72%.

– 71 округ. Перемогу здобув П. Балоба (ПП «Єдиний центр» з результатом 35, 13 %, друге місце посів С. Деркач (Партія регіонів). Різниця між ними становила 217 голосів виборців. В. Балоба здобув 1% перевагу завдяки Іршавській частині округу. Тячівський і Іршавський райони відійшли до даного округу не цілком, а тільки частиною цих районів. Це ускладнило роботу в даних районах, оскільки вони поділені і не згруповані, що змушувало кандидатів вести персональну агітацію у кожному населеному пункті, а не через райони ЗМІ.

С. Деркач оскаржив рішення ОВК у суді, але безрезультатно. Переможцем виборів ЦВК оголосила П. Балобу. 8 лютого 2013 р. Вищий адміністративний суд України визнав вибори на цьому окрузі недійсними і рекомендував ЦВК провести повторні вибори. За результатами виборів свою посаду втратив очільник РДА.

Третє місце посів місцевий кандидат від ПП «УДАР» – В. Лазоришинець (21,06%). Кандидат від опозиції – Б. Кинів, зняв свою кандидатуру напередодні виборів. Колишній голова м. Хуст – М. Джанда (УНП) здобув всього 4,31 % голосів.

– 72 округ. З результатом 54, 67 % переміг В. Петьовка (ПП «Єдиний центр»). Високий рейтинг В. Петьовки результат багаторічної його співпраці з жителями Тячівського та Рахівського районів. Друге місце з результатом 23, 09 % отримав голова Тячівської РДА М. Шелевер. Програвши вибори, він був звільнений з посади голови РДА. Третє місце посів кандидат від ВО «Свобода» – О. Куцин, отримавши 8,95% голосів.

– 73 округ. По даному округу було зареєстровано 10 кандидатів у депутати, але реальна боротьба велася між провладним кандидатом – І. Бушком, та кандидатом від ПП «ЄЦ» – І. Балогою. Подібно до «свалівського» округу, тут теж було найбільш проблематичним ведення виборчої кампанії, через те, що до округу входило відразу три райони. Результати виборчої кампанії багато в чому залежали від угорської національної меншини, яка становила близько 40% від загальної кількості виборців округу. Перемогу по округу отримав І. Бушко І. – 41, 2 % голосів виборців (переміг в 72 дільницях округу), друге місце очікувано посів І. Балоба П. – 36, 1 % голосів. І. Балозі вдалося здобути перевагу лише в Іршавській частині округу, як по кількості дільниць, так і по загальній кількості відданих голосів. Найменш прогнозованим все-таки залишався Берегівський р-н, і це видно навіть по результатам голосування. Віддана кількість голосів за обох кандидатів є практично ідентична. Не дивлячись на те, що М. Ковач являвся кандидатом від КМКС, яка представляє інтереси угорців, він отримав всього 10,41% підтримки. Оцінюючі його результати, рішення І. Гайдош (керівник ДПУУ) брати участь у виборах за списками провладної партії виглядає цілком обдуманим і реалістичним. Опозиційні кандидати по даному округу в сумі набрали трохи більше 9% голосів: І. Петрушка (ВО «Батьківщина) – 4,88%, О. Ленд'єл – 4,61%. Результати решти кандидатів можна назвати символічними [4; 7; 10; 16; 20; 21; 23].

Отже, згідно результатів виборів Закарпаття у ВР України буде представлено 11 народними депутатами. В мажоритарних округах – 3 кандидатами від Партії регіонів та 3 кандидатами від ПП «Єдиний центр». За партійними списками до ВР України від Закарпаття були обрані: Н. Шуфрїч, С. Мошак, І. Гайдош (Партія регіонів), В. Лунченко (Об'єднана опозиція, ПП «Фронт змін»), В. Пацкан (ПП «Удар»).

Таким чином, вибори на Закарпатті черговий раз продемонстрували регіональну специфіку голосування. Якщо в Західному регіоні перемогу отримало ВО «Батьківщина», то на Закарпатті провладна Партія регіонів.

Регіональні особливості організації і проведення парламентських виборів на Закарпатті обумовлені такими основними чинниками: географічним розташуванням регіону, історичним минулим, соціально-демографічними характеристиками електорату, специфікою формування регіональної політичної еліти, специфікою формування партійної структури краю.

Головний же висновок виборчої кампанії 2012 р. є наступним: в Україні залишається недовіреним цивілізований механізм оновлення вищого представницького органу влади відповідно до суспільних настроїв в державі, що є характерною ознакою так званої електоральної демократії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буткевич Б. Лояльні прагматики. Чим Закарпаття схоже на Донбас / Б. Буткевич // «Тиждень». – 2013. – №15 (11 квітня). – С. 20-24.
2. Вибори 2012: падіння міфів-привидів довкола «Свободи» // Свобода. – 2012. – 13-19 грудня.
3. Вибори – 2012 на Закарпатті: 2 влади, 4 братів, 6 округів [Електронний ресурс] // «Закарпаття онлайн». – 2012. – 26 жовтня. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/102502-Vybory-2012-na-Zakarpatti-2-vlady-4-brativ-6-okruhiv>
4. Вибори в Україні до Верховної Ради відбулися: Партія регіонів посилює свої позиції в області // Закарпатська правда. – 2012. – 3 – 9 листопада.
5. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура. – Ужгород: Поліграф центр «Ліра», 2010. – 720 с.
6. Закарпатців розвели. Округи поділили // Р.І.О. – 2012. – 3 листопада.
7. Закарпатські угорці підтримали на виборах Партію регіонів у надії на місце в списку [Електронний ресурс] // «Час Закарпаття». – 2012. – 2 липня. – Режим доступу: <http://chas-z.com.ua/politics/zakarpatski-ugortsi-pidtrimali-na-viborah-partiyu-regioniv-u-nadiyi-na-mistse-v-spisku>
8. Закон «Про вибори народних депутатів України» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1665-15>
9. Крамар О. Спотворене волевиявлення / О. Крамар // Тиждень. – 2012. – 2-8 листопада. – С. 8 – 11.
10. Куплений вибір . Результати по виборчому округу № 68 // Р.І.О. – 2012. – 3 листопада.
11. Леліч М. Мажоритарний беспресдел / М. Леліч // Тиждень. – 2012. – 9-15 листопада. – С. 14 – 16.
12. Мартин В. Історія антагонізму / В. Мартин // Р.І.О. – 2012. – 24 березня.
13. Мартин В. Українсько-угорська безкомпромісність / В. Мартин // Р.І.О. – 2012. – 28 січня.
14. Нарізка округів. Балогу жорстко кинули // Р.І.О. – 2012. – 12 травня.
15. Остапеч Ю. Закарпаття через призму політичних виборів: Монографія / Ю. Остапеч, М. Токар / Серія «StudiaRegionalistika»; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський університет». – Ужгород: Видавництво «Карпати», 2009. – 408 с.
16. Офіційний сайт Центральної Виборчої Комісії. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>
17. Парламент і парламентські вибори в Україні 2012 р.: політична ситуація, суспільні настрої та очікування // Проект «Парламентські вибори 2012: народний депутат очима виборців» (Центр Разумкова). – Київ. – 2012. – вересень. – 105 с.
18. Пашенко В. Закарпатський вибір : Політичний розвиток області 1989 – 2006 рр. через призму електоральної соціології / В. Пашенко. – Ужгород : Вид-во «Карпатська вежа», 2008. – 87 с.
19. Петерварі Н. Закарпаття нарізали: інтрига зберігається / Н. Петерварі // Закарпатська правда. – 2012. – 12-18 травня.
20. Підкуп, фальсифікації, бійки, самогубства (Після виборів ми не прокинулися в новій країні) // Р.І.О. – 2012. – 3 листопада.
21. Пирович В. Закарпаття: Балого не зміг / В. Пирович // Коментарі. – 2012. – 2 листопада.
22. Фединець Р. Завдання партії виконано. Навіщо маргінальні партії брали участь у виборах / Р. Фединець // Тиждень. – 2012. – 9-15 листопада. – С. 18 – 19.
23. Хто, куди й для чого // Р.І.О. – 2012. – 18 серпня.

АНОТАЦІЯ

Остапеч Ю. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ В УКРАЇНІ

В статті аналізуються особливості організації і проведення парламентських виборів в Україні 2012 р. Окремо акцентується увага на регіональних особливостях парламентських виборів у Закарпатській області, характеризуються основні суб'єкти виборчого процесу та результати виборів.

Ключові слова: парламентські вибори, виборча система, політична партія, виборчий округ, електоральний бар'єр.

SUMMARY

Ostapec Yu. REGIONAL SPECIFICS OF THE 2012 PARLIAMENTARY ELECTIONS IN UKRAINE

The article deals with the specific characteristics of the 2012 parliamentary elections in Ukraine. Also the accent is made on the Zakarpattia's regional specifics of those parliamentary elections. The main electoral players and the electoral results are characterized.

Key words: parliamentary elections, electoral system, political party, electoral district, electoral barrier.